

Đề bài

Hãy bình luận một quan niệm về văn chương sau đây:

“Đối với tôi, văn chương không phải là một cách đem đến cho người đọc sự thoát li hay sự quên; trái lại, văn chương là một thứ khí giới thanh cao và đặc lực mà chúng ta có, để vừa tố cáo và thay đổi một cái thế giới giả dối và tàn ác, vừa làm cho lòng người được thêm trong sạch và phong phú hơn”. (Thạch Lam, “Lời nói đầu” viết trong tập Gió đầu lạnh đầu mùa, NXB Đời nay, Hà Nội, 1937).
(Đề thi học sinh giỏi quốc gia năm 1991, Bảng A, đề 1)

Bài làm

Văn chương! Hai từ ấy thật giản đơn mà đọc lên cũng có thể dễ dàng hiểu ngay. Nhưng những nội dung, những lượng thông tin mà hai từ giản đơn ấy tải đến cho chúng ta thì lại chẳng đơn giản chút nào. Đó thực sự là một khối lượng đồ sộ của các kiến thức thuộc mọi lĩnh vực trong cuộc sống... Mỗi nhà văn đã tùy theo quan niệm của riêng mình mà đưa đến cho ta biết bao nội dung khác nhau. Có người thì quan niệm văn chương phải nói về cái đẹp, có người thì lại cho rằng văn chương phải là “sự thực ở đời” (Vũ Trọng Phụng), phải là “tiếng đau khổ kia, thoát ra từ những kiếp lầm thân” (Nam Cao)...

Nói chung, các quan niệm đó đều có một cơ sở xã hội của nó. Nhưng riêng tôi, tôi thấy quan niệm văn chương của nhà văn Thạch Lam là một trong những quan niệm xác đáng:

“Đối với tôi, văn chương không phải là một cách đem đến cho người đọc sự thoát li hay sự quên; trái lại, văn chương là một thứ khí giới thanh cao và đặc lực mà chúng ta có, để vừa tố cáo và thay đổi một cái thế giới giả dối và tàn ác, vừa làm cho lòng người được thêm trong sạch và phong phú hơn”.

Có lẽ Thạch Lam đã suy nghĩ đúng khi ông khẳng định: “Đối với tôi, văn chương không phải là cách đem đến cho người đọc sự thoát li hay sự quên”. “Thoát li” chính là xa rời cuộc sống, xa rời hiện thực. Văn chương xuất hiện là để làm đẹp thêm, làm tươi mát thêm cho cuộc sống, để con người hiểu hơn về cuộc sống mình đang sống, và từ đó cố gắng làm cho cuộc sống tốt hơn lên. Đối với con người thì có rất nhiều cách yêu cuộc sống, ở người này thì yêu bằng cách này, ở người kia lại yêu bằng cách khác. Nhưng với Thạch Lam, thể hiện lòng yêu cuộc sống của mình, ông không muốn bằng cách:

*Hãy cho tôi một tinh cầu giá lạnh,
Một vì sao trơ trọi cuối trời xa!
Để nơi ấy tháng ngày tôi lẩn tránh
Những ưu phiền, đau khổ với buồn lo.*

Và ông muốn văn chương cũng phải như thế. Đừng nên để “sự thoát li”, “sự quên” ản trong văn chương mà đến với người đọc. Văn chương, theo ông, không phải là phương tiện để chuyên chở những tư tưởng đó. Văn chương là một hình thức nghệ thuật tinh tế và sâu sắc, có khả năng làm bao nhiêu việc lớn lao, đem đến cho người đọc tình cảm trong sáng và tốt đẹp. Sự thoát li cuộc đời, thoát li xã hội, bay lên tiên giới, xuống nơi địa ngục, hoặc quên lãng tất cả để say sưa:

*Để mê li trong thú ái ân vờ
Để trốn tránh những ngày giờ trống trải.*

(Thế Lữ)

đều không nên có.

Sự quên lãng đó chỉ có thể đáp ứng được cho những suy nghĩ, những tình cảm của con người trong một phút giây chán chường nào đó mà thôi, chứ đâu có thể giúp con người mãi mãi được? Do đó, “sự thoát li”, “sự quên” trong văn chương (trong đó có cả thi ca) không thể có ích lâu dài cho con người cũng như cho xã hội, dù ở bất cứ xã hội nào.

Thạch Lam không muốn là trong tác phẩm của mình, người đọc có thể tìm thấy một chút nào sự chán chường, muốn xa rời hiện thực, mà quên mất cuộc sống. Không giẫm vào con đường tìm đến cõi trời quên của các nhà văn lãng mạn thoát li (mặc dù Thạch Lam cũng là nhà văn lãng mạn, hơn nữa, lại là một trong những người chủ chốt của nhóm Tự lực văn đoàn). Thạch Lam lại muốn hướng những sáng tác văn chương của mình theo hướng ngược lại, hướng trở về cuộc đời thực. Quan niệm của ông là như thế và chính các tác phẩm của ông cũng chứng tỏ rất rõ điều đó. Trong các tác phẩm của Thạch Lam, ta thấy không ít tác phẩm gần gũi với hiện thực đời sống. Văn chương của ông không nói những gì cao xa mà đều là những mảnh đời thường ghép lại, thật dung dị và rất mực thân quen.

Nhưng, nếu văn chương không “đem đến cho người đọc sự thoát li hay sự quên” thì văn chương phải là như thế nào? Đó cũng chính là vấn đề trọng tâm mà Thạch Lam đã nêu lên trong quan niệm của mình. Theo ông, “văn chương là một thứ khí giới thanh cao và đặc lực mà chúng ta có, để tố cáo và thay đổi một cái thế giới giả dối và tàn ác, vừa làm cho lòng người được thêm trong sạch và phong phú hơn”.

Quan niệm này rất đúng, văn chương cần thế và phải thế. Đó chính là một sức mạnh của văn chương mà nếu nhà văn nào biết sử dụng triệt để thì nó rất có ích. Thứ “khí giới thanh cao và đặc lực” ở đây không phải để chỉ các thứ súng ống, gậy gộc mà chúng ta thường gọi là vũ khí, nó chính là sức mạnh của ngòi bút nhà văn, sức công phá mãnh liệt của văn chương. Từ bao lâu nay, văn chương luôn tiềm ẩn trong lòng nó một sức mạnh rất to lớn mà nếu ai biết “điểm trúng huyệt” thì nó có thể làm lung lay những thành trì vững chãi nhất. Nhưng ở đây là những “khí giới thanh cao và đặc lực”, có nghĩa văn chương là thứ vũ khí cao thượng và rất trong sạch, không phải là thứ vũ khí tầm thường, không thể đem sử dụng vào mục đích xấu xa. Không, không phải thế. Một nhà văn nước ngoài đã từng nói: “Nhà văn là người công dân có ích nhất trong cộng đồng của mình”, do đó không thể đem văn chương làm vũ khí phục vụ những mục đích tầm thường, những ý đồ thấp kém... Các nhà văn phải dùng văn chương – thứ “khí giới thanh cao và đặc lực” – để “tố cáo và thay đổi một cái thế giới giả dối và tàn ác”. Đó chính là mục đích chân chính của văn chương.

Văn chương đem đến cho con người lòng yêu cuộc sống, muốn cống hiến sức lực cho cuộc sống. Nhưng văn chương cũng phải có nhiệm vụ tố cáo và cải tạo cái xấu xa, tàn ác để nó trở nên tốt đẹp và lương thiện. Một nhiệm vụ thật khó khăn nhưng lại là một điều kiện khá quan trọng để văn chương và

con người tiến tới những cái tốt đẹp khác nữa. Văn chương không đem đến cho người đọc sự thoát li, sự quên lãng, tức là văn chương đưa con người trở về thực tại, và văn chương cũng phải biết dùng sức mạnh của vũ khí thanh cao mà mình có để giúp con người được sống trong một xã hội tốt đẹp. Hai nhiệm vụ ấy tưởng như không quan hệ với nhau mà thực ra lại gắn bó với nhau rất chặt chẽ. Đã thực hiện nhiệm vụ này thì nhiệm vụ kia của văn chương cũng không thể từ bỏ. Có rất nhiều các tác phẩm đã thực hiện rất xuất sắc nhiệm vụ “tố cáo và thay đổi một cái thế giới giả dối và tàn ác” ấy. Trong *Những người khốn khổ*, Victor Hugo cũng không ngần ngại sử dụng sức mạnh “như bom đạn” của ngòi bút để tố cáo quyết liệt cái xã hội Pháp “giả dối và tàn ác”, cái xã hội đã đày đọa những con người tốt đẹp như Giăng Vangiăng, Phăngtin vào sự đau khổ, sự khốn cùng. Và LepTônxtôi qua Anna Karêmina cũng lên án mạnh mẽ xã hội thời Nga hoàng đã cướp đoạt hạnh phúc của những người phụ nữ đáng thương, khao khát hạnh phúc như Anna và đẩy nàng vào cái chết tang thương.

Qua vũ khí “thanh cao và đặc lực” của mình, văn chương không những chỉ tố cáo xã hội, mà trong sự tố cáo đó, văn chương còn muốn hướng tới mục đích cao cả là “thay đổi” cái xã hội ấy; nghĩa là văn chương không phải tố cáo cốt để chìm sâu “cái thế giới giả dối và tàn ác” xuống vũng bùn đen bẩn mà văn chương phải tìm cách nâng cái thế giới ấy lên, gạn lấy những bản chất tốt của thế giới ấy để từ đó phát triển nó tốt đẹp hơn. Sự thay đổi ấy, văn chương không thể tự mình đảm nhiệm được, nhưng văn chương cũng đã đóng góp một phần quan trọng vào quá trình thay đổi những “giả dối và tàn ác” của cái xã hội tàn bạo, của các thế lực đen tối. Ta có thể thấy rất rõ ràng trong các tác phẩm của các nhà văn, trong đó có cả Thạch Lam, ngoài mục đích tố cáo xã hội ra, các nhà văn còn hướng người đọc đến một niềm tin rằng” cái thế giới giả dối và tàn ác” trong tương lai sẽ được thay đổi, có thể do lực lượng này hoặc lực lượng khác và nó sẽ trở thành tốt đẹp hơn. Nhưng những điều này ta sẽ không tìm thấy được ở trong các tác phẩm của các nhà văn lãng mạn như Khái Hưng, Nhất Linh, Hoàng Đạo, bởi vì quan niệm văn chương của những nhà tiểu thuyết Tự lực văn đoàn ấy khác với quan niệm của Thạch Lam – một nhà văn có những nét đã khá gần với các nhà văn hiện thực đương thời.

Văn chương không chỉ cốt dùng vũ khí của mình để thay đổi và tố cáo xã hội, mà văn chương còn phải “làm cho lòng người được thêm trong sạch và phong phú hơn”. Quan niệm này hoàn toàn đúng. Đây chính là mục đích cao cả nhất mà văn chương chân chính muốn vươn tới và cũng chính là một trong các chức năng của văn học: chức năng giáo dục. Bản thân con người luôn luôn vươn tới sự toàn vẹn của chân – thiện – mỹ. Quá trình vươn lên này của con người có rất nhiều yếu tố khác giúp sức, trong đó một yếu tố khá quan trọng là văn chương. Văn chương làm “lòng người được thêm trong sạch và phong phú hơn”, có nghĩa là văn chương đã giúp cho những

tình cảm trong tâm hồn con người trở nên trong sáng hơn, đẹp đẽ hơn, cao thượng hơn và dồi dào hơn. Đối tượng phục vụ của văn chương chính là con người, do đó những tác phẩm văn chương có giá trị nhất là những tác phẩm phục vụ đắc lực cho con người, giúp cho con người Người hơn.

Lênin đã từng nói: “Không có tình cảm thì sẽ không bao giờ và không thể có sự tìm tòi của con người về chân lí”. Chính văn chương đã làm giàu thêm tình cảm của con người. Văn chương cũng đã giáo dục con người, hướng họ tìm đến những cái tốt đẹp, những phẩm chất trong sáng; từ đó giúp con người nhận thức được bản thân mình và cố gắng để hoàn thiện mình. Từ xưa đến nay, văn chương luôn tìm mọi cách để giáo dục con người. Ngô Thi Nhậm đã từng nói đại ý: Văn phải ngăn ngừa điều xấu, khuyến khích điều hay, đó mới chính là giá trị xác thực của văn chương. Nhà văn Nam Cao cũng đã từng nói ý này: Một tác phẩm hay phải là một tác phẩm mang tính công bình, lòng bác ái, giúp cho người gần người hơn. Đó là những điều quan niệm rất đúng đắn. Nó giúp ta khẳng định tính chất xác đáng trong quan niệm của Thạch Lam.

Những nội dung mà các tác phẩm văn chương có giá trị nêu lên điều giúp cho con người có ý thức nhìn nhận lại mình, phát hiện những mặt tốt, những mặt còn chưa tốt, từ đó cố gắng sửa chữa những mặt xấu, phát huy mặt tốt để làm cho mình trở thành con người toàn diện. Trong truyện *Sợi tóc*, Thạch Lam đã miêu tả một cuộc đấu tranh nội tâm rất gay gắt của nhân vật chính khi đứng trước ranh giới của vùng sáng lương thiện và bóng tối của tội lỗi, của sự ăn cắp. Cuối cùng, nhân vật đã chiến thắng những cái xấu xa, thấp hèn của mình để bước hẳn ra vùng sáng lương thiện. Rõ ràng, khi đọc những truyện như thế, người đọc sẽ suy nghĩ không lạnh mạnh của sự lường gạt, dối lừa sẽ cảm thấy tỉnh ngộ trong lương tâm, và từ đó sẽ hướng tới những suy nghĩ trong sáng hơn.

Hoặc trong những tác phẩm đầy chất thơ cũng của Thạch Lam như *Gió lạnh đầu mùa*, *Dưới bóng hoàng lan*, *Đưa con đầu lòng...* người đọc sẽ cảm nhận được ở nơi đó nhiều tình cảm mới lạ, êm đềm “tựa cánh bướm non”. Tâm hồn của mọi người sẽ trở nên dạt dào, tràn trề cảm xúc. Họ càng thấy yêu hơn cặp tình nhân trong truyện, mến hơn đôi vợ chồng trẻ và những đứa trẻ. Từ những tình cảm ấy, họ sẽ cảm thấy gần gũi, cảm thông với nhau hơn.

Tóm lại, trong hầu hết những tác phẩm có giá trị của các nhà văn, trong đó có cả nhà văn lãng mạn cũng như hiện thực, đều có một mục đích là làm giàu thêm lòng người bằng những cảm xúc mới lạ, làm cho tâm hồn con người thêm “trong sạch và phong phú hơn”.

Quan niệm về văn chương của Thạch Lam rất đúng. Theo tôi, đó là một quan niệm gần với văn chương hiện thực hơn, mặc dù Thạch Lam là một nhà văn lãng mạn. Vì vậy, đúng với quan niệm của mình, các tác phẩm của ông viết đều nhằm mục đích ấy. Đi theo con đường riêng của mình, Thạch Lam cũng đã có thể tự hào vì ông đã để lại được nhiều tác phẩm có giá trị,

vừa đậm đà những tình cảm thiết tha vừa mang tính hiện thực khá sâu sắc. Với quan niệm ấy, ông không hẳn là một nhà văn lãng mạn không có những tác phẩm mà trong đó văn chương được sử dụng như là “một thứ khí giới thanh cao và đăc lực” để “tố cáo và thay đổi một cái thế giới giả dối và tàn ác”, các tác phẩm của họ thường đề cập đến tình yêu, đến sự giải phóng cá nhân, thẳng hoặc có một vài nhà văn lãng mạn đi lệch sang đề tài khác như Lan Khai với tác phẩm *Lâm than...* nhưng đó cũng chỉ là một sự “vượt biên” chút ít, sau đó rồi cũng quay về với đề tài cũ. Còn các nhà văn hiện thực phê phán thì chỉ dùng tác phẩm của mình để “tố cáo” cái xã hội “giả dối và tàn ác” là xã hội thực dân nửa phong kiến đương thời, chứ chưa có một hướng nào đó để thay đổi cái xã hội ấy cho nó tốt đẹp hơn lên.

Do đó, các tác phẩm của các nhà văn hiện thực phê phán thường có một kết thúc bế tắc, không lối thoát. Đó chẳng qua cũng do khả năng nhận thức của các nhà văn thuộc những trào lưu văn học khác nhau chưa đến độ chín, có nghĩa là các nhà văn chưa nhìn thấy rõ ràng tương lai, do đó chưa hướng văn chương vào mục đích tốt đẹp, có hiệu quả nhất.

Nhưng nói như thế cũng không có nghĩa là chỉ riêng một mình Thạch Lam đã quan niệm đúng đắn về văn chương và đã nhìn thấy rõ được tương lai. Trong quan niệm về văn chương của ông có cho rằng văn chương phải “thay đổi” cái thế giới, đó chẳng qua là do tính nhân đạo ở ông. Ông không muốn nhìn thấy những sự giả dối, độc ác, bạo tàn, do vậy ông luôn luôn có ý muốn cho tác phẩm của mình, cho nhân vật của mình thoát khỏi những cái xấu xa để vươn tới sự tốt đẹp. Đây cũng là một suy nghĩ tốt đẹp của Thạch Lam, nhưng đâu phải cái gì cũng có thể dễ dàng một sớm một chiều mà thay đổi, ví như cái xã hội tàn bạo kia, sau này phải nhờ cách mạng mới có thể lật đổ và thay đổi được nó.

Dù sao, ta cũng công nhận quan niệm về văn chương của Thạch Lam là một quan niệm rất đúng. Nó là sự khái quát lại một số trong những giá trị đích thực của văn chương. Văn chương ngày nay phải như vậy, nó phải phát huy thật triệt để những chức năng của mình, đồng thời phải cùng với con người góp phần thay đổi xã hội, giúp cho xã hội ngày càng tốt đẹp hơn.

Lê Thị Thúy Hương

Trường THPT Lê Quý Đôn – Khánh Hòa (Bài đoạt giải nhì)